

*Ложкін Г. В., доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології і педагогіки ФСП НТУУ “КПІ” “Київський політехнічний інститут” (м. Київ)
Осьодло В. І., доктор психологічних наук, доцент, начальник кафедри суспільних наук НУОУ імені Івана Черняхівського (м. Київ)*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ ЗБРОЙНОЇ БОРОТЬБИ

(за матеріалами зарубіжних джерел)

У статті розкрито психологічні особливості збройної боротьби в сучасних умовах. Збройна боротьба розкривається через висвітлення психологічного змісту комплексу негативних факторів бою, що впливають на військовослужбовців. Розкривається також роль командира у попередженні та обмеженні їх руйнівного впливу на психіку особового складу.

Ключові слова: збройна боротьба, військовослужбовці, командир, страх, депривація, стрес, фрустрація.

В статье раскрыты психологические особенности вооруженной борьбы в современных условиях. Вооруженная борьба раскрывается через освещение психологического содержания комплекса негативных факторов боя, которые влияют на военнослужащих. Раскрывается также роль командира в предупреждении и ограничении их разрушительного влияния на психику личного состава.

Ключевые слова: вооруженная борьба, военнослужащие, командир, страх, депривация, стресс, фрустрация.

Постановка проблеми. З психологічної точки зору збройна боротьба складає форму суперництва, у якій наявна свідомо й активна протидія намірам супротивника. Вона здійснюється в умовах постійної небезпеки для здоров'я і життя, поєднана з необхідністю в знищенні і руйнуванні матеріальних об'єктів [1, с.12; 2, с.155].

До найбільш характерних психологічних факторів, що супроводжують збройну боротьбу, належать: небезпека для здоров'я і життя; почуття відповідальності; високий і мінливий темп дій; сильні відчуття; незручності і труднощі війни; обмеження особистої свободи; посилене почуття занепокоєння; необхідність у заподіянні смерті тощо [2, с.155]. Вказані фактори здійснюють тривалий комплексний вплив на психіку військовослужбовців, що може обмежувати їх здатність та готовність якісно виконувати покладені на них обов'язки та поставлені завдання.

Відповідно до зазначеного, **метою** статті є з'ясувати психологічні особливості збройної боротьби шляхом розкриття психологічного змісту негативних факторів, що впливають на військовослужбовців; визначити роль командира у попередженні та обмеженні їх руйнівного впливу.

Теоретичний аналіз проблеми.

Основним фактором збройної боротьби, що здійснює постійний і сильний вплив на психіку і поведінку військовослужбовців, є “небезпека”. Вона створює важку ситуацію з усіма первинними і подальшими наслідками, що характерні для явищ стресу, фрустрації, суспільної патології і психічних хвороб. Характер небезпек диференційований в

окремих видах військ. У наземних військах, повітряних силах і військово-морському флоті наявні інші умови навколишнього середовища, використовуються різні бойові і захисні засоби, однак наслідки цих небезпек ті самі, тому що вони складають джерело сильних емоційних і пізнавальних переживань. Найбільш характерним психічним явищем у таких умовах є “страх” [2, с.155–156].

Відомий американський генерал, що користується великим авторитетом, Дж. С. Паттон сказав: “Чим більш інтелігентна людина, тим більше страху вона відчуває” [2, с.155–156].

Сильних почуттів страху не переживає тільки людина, яка не усвідомлює небезпеку або з психопатичними рисами. Під час бою страх стає менш виразним і менше заважає при виконанні завдань. Так відбувається в міру набуття досвіду і засвоєння всіх елементів поля бою. Істотний вплив на його подолання мають два елементи: усвідомлення факту, що в першому бою наявна схильність до переоцінювання розмірів особистої небезпеки, що складає типову властивість психіки будь-якої людини; позитивне значення успіху в бою призводить до врівноваження негативних емоцій, пов'язаних з почуттям небезпеки [там само].

Варто пам'ятати, що на підставі таких процесів виникає вторинна небезпека. Звикання до бойових дій і викликана перемогою ейфорія, часто веде до небажаного зневажання небезпекою. У бойових діях небезпеці постійно піддається людське здоров'я і життя, не тільки власне, але й інших військовослужбовців, і цивільного населення.

У сучасній війні людина має у своєму розпорядженні засоби, наділені величезною силою руйнування. Помилка, допущена окремими військовослужбовцями, може спричинити великі людські втрати і матеріальну шкоду невідворотного характеру з довгостроковими наслідками, пов'язаними наприклад з активним випромінюванням атомної і термоядерної зброї, знищенням біологічного життя як наслідком і змінами в генетичному коді поколінь. Усвідомлення таких небезпек має викликати почуття відповідальності за наслідки своїх дій, що сильно навантажує психіку військовослужбовця. Тиск цього фактора, як правило, великий: у дуже чутливих людей він може викликати сильний внутрішній конфлікт між почуттям військового обов'язку і відповідальності за власні дії. Такий конфлікт породжує ослаблення військового духу, а в крайніх випадках психічні порушення і хвороби [2; 4].

Про те, яким сильним стресом для організму є відчуття відповідальності, свідчить психологічний експеримент, проведений на мавпах, яких піддавали ударам електричного струму. Одну з них зробили "відповідальною". У неї була можливість обмежувати удари для себе і для іншої мавпи, якщо вона була пильною і вчасно натискала на поміщений у клітці важіль [там само].

Безсумнівно в сучасному суспільстві це відноситься також і до армії – роль фактора відповідальності систематично зростає, а явище емоційного "вигорання" молодих управлінських і командних кадрів стає усе більш повсюдним і є небезпечним. Вторинна небезпека, пов'язана з цим фактором, полягає в тому, що навіть у мирний час стан невпевненості, необхідність у постійному чергуванні, наприклад на посадах управління установками для запуску ракет, озброєних термоядерними боєголовками, веде до виникнення настільки сильного психічного напруження, що воно серйозно порушує поведінку і, як уже встановлено в окремих дослідженнях, змушує військовослужбовців, які контролюють цю зброю, вживати наркотики [4].

Характер сучасної війни значно відрізняється від традиційного зразка позиційної війни. Збройна боротьба, особливо в нападі, відрізняється великими і змінними темпами, що поєднуються з високими фізичними і психічними навантаженнями для військовослужбовців, що беруть участь у ній. Сьогодні у боях із

супротивником успіх вирішують навіть долі секунди. Збройна боротьба відбувається одночасно на суші, у воді й у повітрі. Вона відбувається у різних кліматичних і атмосферних умовах, ускладнених необхідністю у форсуванні природних і інженерних перешкод. Часто має місце перегрупування військових підрозділів відповідно до мінливих умов збройної боротьби й етапів її розвитку. Супротивник звичайно знаходиться поза полем зору. Такі умови сильно впливають на психіку військовослужбовців, швидко ведуть до виснаження, зниження бойового духу і здатності до дій. Велике значення має висока фізична і психічна стійкість організму до значних навантажень, яку доцільно формувати під час військових навчань. Під час війни важливим й вирішальним аспектом є наявність сну і відпочинку і зміна виснажених підрозділів. Невиконання цієї умови веде до накопичення втоми і хронічного виснаження. Крайнє виснаження може викликати виникнення психічного стану, що відрізняється байдужістю до небезпеки, при якому думка про смерть, відповідно до правила імпульсивності – рефлекторності, доставляє полегшення, тому що домінуючою виявляється нераціональна, імпульсивна дія [2].

Сильні відчуття під час збройної боротьби є черговим обтяжливим чинником для психіки військовослужбовців. На полі бою на почуття впливають дуже сильні й часто несподівані й нерегулярні стимули, які швидко ведуть до перевантаження нервової системи й наслідків, схожих на вищеописані. Військовослужбовців одночасно сприймають гуркіт вибухів різних зарядів, світлові випромінювання, пов'язані з вибухами бомб, снарядів, гранат, запахи газів, що виділяються, або спалених трупів людей чи тварин, що розкладаються, відчувають різноманітні коливання й вібрації, високу або низьку температуру, вибухові хвилі й багато інших елементів, які насичують драматичну картину поля бою, у якому переважають смерть і руйнування, що й шокує. Якщо на цю картину вони накладуть своє бачення, пов'язане з можливістю зустрічі з новими, невідомими ним видами зброї й з усвідомленням появи невидимих для них хімічних, біологічних речовин або радіоактивного випромінювання, ми одержимо деяке уявлення про психічний стан військовослужбовців, що діють у таких умовах. Додатковим обтяжуючим для психіки фактором стає неможливість

здійснення контролю над ситуацією, дуже обмежений вплив окремого військовослужбовця на її зміну, що викликають паралізуюче враження невизначеності, моторошності й почуття безсилля [2; 3].

Однак, до таких стимулів людський організм може пристосуватися за правилом “тренування” і звички. Тоді психіка військовослужбовців починає логічно впорядковувати враження і їх реальне значення для можливості виживання, тому військовослужбовці зможуть спати під час артилерійського обстрілу, а прокидаються при тиші або при кулеметному вогні, який означає безпосередню й контрольовану небезпеку й необхідність в особистій участі в бою. Це перші й типові симптоми здійснення контролю над ситуацією, які сигналізують здатність подолання страху, інстинктивного рефлексу самозбереження, що полягає в паніці й груповій втечі й активній, ефективній участі в подальшій збройній боротьбі. Одним з ефективних способів правильної підготовки військовослужбовців до описуваних факторів бою під час навчання в мирний час є проведення маневрених вправ в умовах повної симуляції, тобто близьких до дійсних. Наприклад у Бундесвері велике значення надається реалістичному моделюванню поля бою, включаючи приміщення на ньому фантомів трупів людей і тварин, знищеного майна, у тому числі наприклад дитячих іграшок [2; 5; 7].

Перенесення труднощів і незручностей бойових дій – типовий елемент будь-якої війни. Умови, у яких проводяться бої, у тому числі харчування й відпочинок, будуть значно відрізнятися від умов казарми, яку військовослужбовців тоді згадують майже як розкіш. Незважаючи на те, що наприклад завданням логістики є забезпечення підрозділів, що беруть участь у бою, якомога кращим й надійним обслуговуванням, у багатьох випадках її реальні можливості будуть серйозно обмеженими. Можуть з'явитися труднощі з доставкою звичайної, придатної для вживання питної води. Такі умови стають особливо важкими для виконання завдань, що вимагають наприклад обслуговування складного устаткування, проведення вимірювань, розрахунків і калькуляцій, що пов'язані з необхідністю збереження зосередженої уваги й творчого мислення, які, як відомо, позитивно корелюють з гарними умовами роботи й позитивним емоційним станом. Передбачається, що більша частина завдань у

майбутній війні буде виконуватися малими бойовими групами, а іноді навіть індивідуально. У таких ситуаціях обговорювані фактори будуть мати ще більше значення [2; 4; 9].

Створення оптимальних умов для виконання бойових завдань, як правило, неможливе, тому що вирішальну роль відіграє добір людей, які повинні відрізнятися відповідними здатностями й стійкістю до порушень у роботі, і підготовці до дій у важких умовах і звикання до них у першій період бою. Обмеження особистої свободи – один із найбільш типових режимів служби в армії, який під час збройної боротьби підлягає подальшому загостренню. У мирний час військовослужбовці одержують відпустки, звільнення або мають вільні від навчань дні. У казарменому житті є різні форми розваг, культурних заходів з можливістю індивідуального вибору. Однак для багатьох військовослужбовців, особливо в період адаптації, перебування в казармі становить сильний стрес, що слідує з незадоволеної потреби (депривації) необмеженого контакту із цивільним середовищем [2; 6].

Під час збройної боротьби обмеження особистої свободи значно більше й важче, тому що необхідність забезпечення безперервного характеру боротьби вимагає обмеження або навіть відміну звільнень і відпусток. Додаткові обмеження створює примусове перебування в певному районі дислокації власного підрозділу з міркувань безпеки, пов'язаним з пересуванням у невідомій місцевості, яка може бути замінованою, зараженою, охопленою обстрілом супротивника або його диверсійними діями.

Проблема обмеження особистої свободи сприятливо пов'язана з формуванням товариських зв'язків як протидія цим обмеженням й деперсоналізації, зникненню індивідуальності військовослужбовця і його поєднання з могутньою, часто безіменною машиною війни. Отже, командири повинні своєю поведінкою створювати оптимальні умови для товариського співробітництва серед підлеглих, знаючи, що високі результати групової діяльності становлять ефект сприятливого положення особистості в групі щодо можливості збереження власної індивідуальності, позитивних міжособистісних відносин і внутрішньої згуртованості групи. Військовий колектив надає своїм членам психічну підтримку у важкі хвилини, під час переживання кризи

надає зразки поведінки й способи ефективного й безпечного виконання завдань, зменшує почуття самотності й ізоляції, надає також певну кількість розваг і здорового військового гумору [2; 3; 5; 8].

Під час війни військовослужбовців супроводжує занепокоєння за близьких, турбота про родини, дружин, дітей, батьків, родичів й друзів. Його підсилює відсутність звісток від них, або повідомлення про важкі бої або бомбардування в районі їх проживання. Наступне джерело посиленого почуття занепокоєння становить драматизм власних переживань і інших військовослужбовців під час боротьби й, раніше описане, постійне почуття небезпеки для здоров'я або життя. У таких умовах важко кому-небудь зберегти повний спокій і стриманість ("холоднокровність"). Якщо, однак, разом з іншими психологічними факторами почуття занепокоєння почне переважати над іншими відчуттями, воно стане причиною передчасного психічного виснаження, кризи, зривів і депресії, що веде до синдрому виснаження від збройної боротьби, відомому також як реакція стресу збройної боротьби (RSW).

Можна вказати більше джерел посиленого занепокоєння під час воєнних дій. Вигляд важко поранених і вбитих товаришів по зброї, збирання їх на полі бою також обумовлює його розширення. Його підсилює також невпевненість у стані власних військ, чутки, що сигналізують нові небезпеки, недоліки в постачанні, зміни у високих командних посадах і ін. Це занепокоєння може підсилюватися повторюваними ситуаціями раптових нападів супротивника на свої підрозділи, а навіть іншою поведінкою командира, переміщеннями власних військ, змінами в колишніх способах і формах ведення збройної боротьби. Військовослужбовців з небезпекою для життя повинні виконувати доручені завдання, але одночасно опікуватися про збереження власного життя й берегти товаришів. Тоді виникає невпевненість, що стосується оцінки власної поведінки, чи не є вона наприклад занадто обережною, і чи не має місце боягузтво або егоїзм. Отже, фактори, що впливають на військовослужбовців ззовні, супроводжуються одночасно внутрішньою боротьбою нервової системи, що додає психіці додаткового навантаження. Командир підрозділу, обсяг обов'язків і відповідальності якого ширше за підлеглих і охоплює діяльність групи людей, не може

втрачати перспективу бачення ситуації через описувані психологічні фактори, хоча на нього вони теж впливають [2].

Сильним психічним відчуттям на полі бою є необхідність у вбивстві. З такою дією пов'язаний найбільший трагізм війни. Така необхідність може викликати внутрішні моральні конфлікти й наслідки, характерні для фрустрації. Щоб не дозволити вбити себе або уникнути смерті близьких, військовослужбовцям треба вбивати ворогів. Це крайня дія, яка не закладена в природі людини, тому що поведінка тих, хто вбиває, описана мовою психопатології. Найважчих відчуттів доставляють військовослужбовцям ситуації, у яких вони вбивають супротивника у безпосередній боротьбі, наприклад у рукопашному бою, де мають місце не тільки постріли з невеликої відстані, але й штиковий або навіть кулачний бій.

У наш час збройні сили мають у своєму розпорядженні засоби ураження на великі відстані. Випадки безпосередньої зустрічі власних сил із супротивником будуть усе більш рідкими. Однак військовослужбовці усвідомлюють, що натискання кнопки, що вивільняє певний бойовий засіб, може бути причиною смерті багатьох людей, а у випадку зброї масового ураження – навіть десятків і сотень тисяч. Подолати цей опір допомагають різні соціотехнічні процедури, які полягають у "розлюднюванні" супротивника, наприклад вживання термінів: жива сила ворога, знищення живої сили.

Застосування зброї масового ураження впливає на психіку військовослужбовців через: величезну силу ураження й знищення і її багатофакторна дія (хвиля вибуху, світлова хвиля, проникаюче випромінювання й радіоактивні опади); негайні дії й передбачувані віддалені наслідки; помітна й прихована дія, характерна для хімічних і біологічних засобів; утруднене, а часто навіть неможливе попереднє виявлення її дії; труднощі, пов'язані із запобіганням себе від її дії, наприклад від нейтронного випромінювання; моторошні й жахливі картини середовища, у якому воно було застосовано: сфери руйнування, пожежі, уражені люди й тварини [9].

У дослідженнях з соціальної психології багато раз було доведено, що подолання опору, пов'язаного з використанням насильства, полегшують техніки дегуманізуючі об'єкт, стосовно якого він застосовується. У цій галузі величезну роль відіграють виховання й пропаганда, спрямовані на пояснення причин війни,

переконання в правоті аргументів на користь участі в ній армії власної країни. Завдання установок пропаганди легше у випадку захисної війни, більш важкі у військовій інтервенції, а найбільшого мистецтва вимагають вони у випадку власної збройної агресії [2].

Залучення солдатів у війну буде зростати у випадку одержання ними звісток про смерть близьких або спостереження смерті товаришів у бою. У деяких випадках такі випробування ведуть до крайнощів – убивству з помсти й жорстокості до супротивника, навіть військовополонених і цивільного населення. Військовослужбовець повинен добре знати зобов'язуючі в цій галузі норми міжнародного права й правила боротьби власних військ. Обов'язком командира є недопущення злочинних дій, а у випадку їх наявності відповідні заходи й каральні санкції [там само].

Представлена характеристика основних психологічних факторів, що впливають на військовослужбовця на війні, показує, які важкі переживання він має відчувати. Слід вважати, що більшість цих факторів впливає на нього одночасно, отже, реальні відчуття ще сильніше описаних, а наслідки нездатності опанувати ними – більш серйозні.

Страх, який солдат переживає в бою, не ідентичний з боязкістю. Психологи розрізняють ці два поняття. Основна різниця між ними полягає в тому, що страх з'являється перед конкретною небезпекою, а боязкість – явище більш довгочасне й може навіть не опрідечена, тобто з'являється тоді, коли небезпека не існує або існує тільки в уяві. Отже, острах має характер психічного порушення й найчастіше є наслідком невдач, труднощів й переживань що травмують. Відчуття боязкості пов'язане із враженням невизначеності небезпеки, болісним почуттям скутості, сильним і довгочасним внутрішнім занепокоєнням, м'язовою й психічною напругою. Воно веде до переконання, що ситуація є безвихідною, що негативно впливає на бойовий дух [там само].

За 3. Ридзінським наслідками станів боязкості є вегетативні порушення, спостережуваними показниками яких стають: розширення зіниць; блідість обличчя; рясне потіння; прискорений пульс; прискорений подих; потріскані губи, сухість у роті; пронос; відсутність апетиту; безсоння; підвищення тиску й рівня цукру в крові [7, с. 177].

Страх, як ефект впливу на військовослужбовців психологічних факторів

поля бою, супроводжується також стомлюючими психосоматичними симптомами, серед яких: раптове серцебиття; почуття опускання й спазмів шлунка; тремтіння в м'язах усього тіла; холодний піт; почуття заляккості; слабкість й непритомність; пронос [2; 8].

Великий вплив на усунення або обмеження цих факторів має командир. До його обов'язків належить вжиття заходів, що уможливають оволодіння ситуацією щодо впливу наведених факторів. Командири мають інтелектуально й емоційно підготувати солдатів до подолання обговорюваних факторів, інформувати про загрозову небезпеку й можливості зменшення її й говорити правду про неможливість повного її подолання. Замовчування або обмеження інформації про небезпеку є серйозною помилкою й може збільшити втрати, викликані панікою в умовах несподіванки або неефективними запобіжними діями. Для запобігання надмірного страху й боязкості, що слідує зі знання наслідків вживання зброї масового ураження, командири повинні вміло поєднувати ці вимоги з дією для підтримки позитивних настроїв і духу боротьби. Здається, що оптимальне вирішення цього протиріччя полягає в униканні надмірної експозиції обговорюваної небезпеки, діловому інформуванні про розвиток поточної ситуації й протидії їй, а також конкретних способах особистого захисту, коли слід їх використовувати [там само].

До бажаних якостей особистості командира в бою належать: рішучість; здатність довіряти іншим; уміння підкорити собі інших; упевненість у собі, уміння впливати на навколишніх; об'єктивізм у думках, здатність до планування й організації дій; оптимізм; готовність до ініціативи; здатність до згуртування підрозділів; професійна вправність; стійкість до стресу й уміння ефективного використання власних сил і доступних засобів [3, с. 186; 5, с. 49].

С. Пін, характеризуючи армію, говорить про єдність і розуміння між командиром і підлеглими. Якщо командир діє на полі бою, він повинен правильно підібрати тактику, в іншому випадку він може привести до поразки. Цікаве порівняння командира з арбалетом і солдатів зі стрілами, що вважаємо вірним: "Командир – арбалет. Якщо при натягнутому, арбалеті тетива не напружена або одна сторона напружена більше за іншу і є нерівновага, тоді під час пострілу наявна незгода між сторонами. А

тоді, навіть якби легкість і вага стріли були правильно розміщеними, передня й задня сторони на своїх місцях, стріла не долетить до цілі. Якщо командир залишається в незгоді з підрозділом, то якби навіть важкі й легкі сторони військ були на своїх місцях, авангард й ар'єргард правильно підібрані, однаково підпорядковані такому командирові війська не переможуть ворога" [6, с.200].

ВИСНОВКИ

Описані негативні психологічні фактори, безсумнівно, переважають на кожному полі бою. Однак це не означає, що є тільки руйнівні фактори. Майже завжди в спогадах військовослужбовців і їх командирів під час мирної служби або після війни з'являються позитивні елементи й пов'язана з ними гордість від участі в характерних, хоча й найбільш важких подіях. Вони доводять, що навіть у важких ситуаціях можливе збереження гідності й розвиток найкращих сторін людської природи. Серед них з'являються випробування сили солідарності, розвиток умінь сприяти й такі психологічні фактори, як підвищення

самооцінки, упевненості у власних діях й посилення стійкості до найбільших труднощів і небезпек.

Представлена психологічна характеристика збройної боротьби не є повною й докладною, що, втім, неможливо. У короткому аналізі явищ, що з'являються на полі бою, переживань ми намагалися показати їх вплив на психічний стан військовослужбовців і їх здатність до збройної боротьби. Більшість представлених проблем, незалежно від джерела, виду військ і зброї, характеру війни й умов навколишнього середовища, можна вважати типовими.

Офіцер, у якого є основні знання, професійні вміння і який орієнтований в обговорюваних психологічних питаннях, повинен побудувати з них по можливості повну картину збройної боротьби й перетворити її в елементи, включені в процеси прийняття рішень, програми власних дій і щоденні службові дії, виконувани в мирний час і під час війни.

Література:

1. Cendrowski J. Psychologia walki i dowodzenia / J. Cendrowski, S. Swebocki. – Warszawa : MON, 1973. – P. 12.
2. Cenin M. Psychologia Wojskowa / M. Cenin, S. Chelpa. – Ministerstwo Obrony Narodowej Departament Społeczno - Wychowawczy. – Warszawa : Klio Spółka z o.o., 1998. – P.155–169.
3. Dyrda M. J. Psychologia w wojsku / M. J. Dyrda. – Ministerstwo Obrony Narodowej Departament Społeczno - Wychowawczy. – Warszawa, 1997. – P. 186.
4. Frączek A., Kofta M. Frustracja i stres psychologiczny / A. Frączek, M. Kofta // Psychologia / T. Tomaszewskiego. – Warszawa : PWN, 1975. – P. 667.
5. Maginnis R. L. Stres w waice i przeciwdziałanie jego skutkom / R. L. Maginnis // Wojskowy Przegląd Zagraniczny. – 1986. – № 2. – P.49–50.
6. Pin S. Metody wojskowe. Charakter armii // Sztuka wojny. – S. Tzu, S. Pin. – wydanie II. – One Press, 2008, – P.200.
7. Rydzynski Z. Lęk a zdrowie psychiczne // Higiena psychiczna a wojsko. – Warszawa : MON, 1977. – P. 177.
8. Stouffera S. A. The american soldier, combat and its aftermath / S. A. Stouffera. – Tom II. – New Jersey : Princeton University Press, 1949. – P. 165–166.
9. Szałek J. Psychologia obrony cywilnej / J. Szałek. – Warszawa : MON, 1983. – P.166.

*Lozkin G V., doctor of psychology, professor
Os'odlo V. I., doctor of psychology, associate professor*

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE ARMED STRUGGLE

The article deals with the psychological features of the armed struggle in modern conditions. The armed struggle is perceived through revealing the psychological features of the negative combat factors that influence servicemen. The commander's role in preventing and limiting negative influence of hereinabove factors on the personnel is also considered in the article. It is defined that almost always there are negative psychological factors in recollections of the servicemen who participated in the combat actions. However, they prove that it is possible to preserve the dignity and the best sides of human nature through validation, confidence in own abilities and stamina development even in difficult situations and in danger. It is stated that an officer that has the basic knowledge, professional skills and competence in the psychological issues, has to use hereinabove knowledge to create an adequate picture of the armed struggle. Such integration helps to transform this picture into the elements that are included into the decision making process, the programs of the personal actions and everyday service actions that are performed in peace and war time.

Keywords: armed struggle, military personnel, commander, fear, deprivation, stress, frustration.